

A város története a kezdetektől

Első írásos említése REGUN néven történik 1228-ban, amikor II. Endre király a Gertrúd elleni összeesküvésben részt vett Simon bántól elkobzott gyekői és széplaki uradalmat a később Losonczi, Bánffy és a Dezsőfi család közös őséneke adományozza. A birtok határleírásánál szerepel Régen neve is. Magyarrégenről mint különálló településről 1358-ban történik említés.

Régen nevével 1228 után már gyakrabban találkozunk. 1241-ben és 1285-ben a mongolok dúlták fel, nagy anyagi és emberveszteséget okoztak. Egy fennmaradt munda szerint a város jámbor polgárai úgy akarták meglágyítani a mongolok szívét, hogy processziós menetben indultak elébük. Szent András község határán találkoztak a templomi zászlók alatt haladó régeniek a mongolokkal, akik irgalmatlanul lemészárolták az egész tömeget.

1330-ban egyházi dekanátus, 1332-ben pedig egyházi káptalan székhelye, melynek kilenc helység vallási közössége fizetett tizedet.

1330-ban felépítik a gótikus stílusú templomot, mely a reformáció idején, 1551-ben, evangélikus templommá alakult.

A XV. századtól kezdve növekedett a város gazdasági szerepe. A helységet 1427-től kezdve már vásárhelyként említik az oklevelek. A szabadabb fejlődést biztosító mezővárosi státusz elnyerése biztosította belső ügyeinek, közigazgatásának, első fokú igazságszolgáltatásának polgármesteri és városi tanács általi intézését. Lakóit mentesítette a robotteljesítés kötelezettsége alól, biztosította számukra a szabad költözködést. Ezentúl a város lakóit már cíviseknek, polgároknak nevezték.

Előnyös jogi helyzete a vásártartásban és a céhszervezésben is megnyilvánult. 1427-től kezdve jogában állt évente négy országos vásárt és minden héten csütörtökön hetivásárt tartani. A vásárok serkentőleg hatottak a város és a vidék gazdasági életére. Hasonló szerepe volt a céheknek is a kézműipari termelés fellendítésében.

A céhek a mesterek szakmai szervezetei voltak. Mivel a régeni kézművesek száma eleinte még csekély volt, érdekeik védelmére vegyes céhekbe tömörültek. Később, a XVI. század második felétől kezdve megalakultak az ugyanolyan mesterséget folytató kézművesek önálló szervezetei. Egy 1749-ben készített összeírás szerint Régenben tizenhét céh létezett, 202 mesterrel. Közülük a tímárok (36 mester), a csizmadiák (34 mester), és a szűcsök (17 mester) szakmai szervezete volt a legnagyobb. Időnként a város lakóit járványok és természeti csapások sújtották. Hasonló katasztrófa történt 1497-ben és 1508-ban is, mikor a pestisjárvány tizedelte meg a város lakosságát.

A helység 1551-ben bíráskodási jogot kap.

A XVI. és a XVII. században többször feldúlták és kifosztották az ellenséges hadak: 1564-ben Miksa császár, 1603-ban Básta hadai, míg 1661-ben a törökök portyázó seregei pusztítottak.

Régen egy ízben színhelyé volt az erdélyi diéta fejedelmválasztó gyűlésének is. Barcsai Ákos lemondatása után, 1660 decemberében a diéta tagjai Kemény Jánost Régenben választották fejedelmmé.

A város lakóit újabb járványos betegségek és természeti csapások sújtották a 17. és a 18. században. 1661-ben és 1719-ben pestis-, míg 1831-35-ben kolerajárvány szedi áldozatait. 1810-ben a városban postahivatal létesül. 1839-ben megalakul a városi rendőrség.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc viharos eseményei Régent sem hagyják érintetlenül. A forradalmi erők széthúzása súlyos károkat okozott a forradalomnak. Ennek egyik példája a székely csapatok és a helybeli szászok között támadt konfliktus is, amely katasztrófához vezetett. Az ellenségeskedés következményeként a város 1848 november 2-án a lángok martaléka lett. A keletkezett anyagi kár értéke 1 582 858 forintra tehető.

A kapitalista termelési viszonyok elterjedése serkentőleg hatott a város gazdaságára, ipari és kereskedelmi tevékenységére. A gazdasági fellendülés nyomán Régen a Felső-Maros vidék egyik ipari és kereskedelmi központja lett. E szerepének elismeréseként 1883-ban szabad királyi jogú várossá nyilvánították. Két járásnak és 66 falunak lett a központja. 1872-ben törvényhatósági joggal ruházták fel. Ezt a jogát az 1876-os XX. tc. értelmében megszüntették és az akkori Maros-Torda vármegyéhez tartozó rendezett tanácsú várossá nyilvánították.

A múlt század végén a város fejlődésére kedvezően hatott a Maroson és a Görgény folyón zajló tutajozás, a Marosvásárhely-Régen (1885), majd Régen és Déda (1905) közti vasútvonal megépítése. A várost érintő vasúthálózat 1905-ben a laposnyai erdőségek irányába kisvasúttal bővült.

A XIX. század hetedik évtizedétől kezdve Régenben fűrészgyárak (a herbusi kétkeretes fűrészüzem, az első szászrégeni tutajkereskedő társulat gőzfűrészgyára, Schwartz Mendel fűrészgyára, Müller János gőzfűrészgyára, (a Foresta) és szeszgyárak (Krausz János, Farkas Mendel, Klosz Sámuel, Kosch és Schobel szeszgyára) létesültek.

A szesz – és fűrészgyárakon kívül a 20-ik század elejére még a következő kisebb vállalatok voltak: Depner I. Robert kocsigyára; kádáriparos szövetkezet; Mara József feketebőr tímárműhelye; Müller János fűrész-, parketta – téglagyára; Régen város tulajdonában lévő villanytelep; Haltrich és társai tulajdonát képező tímáripari szövetkezet; Fazakas Sándor késműves műhelye; Weinrich Frigyes bútorlécgyára.

A gyáripar fejlődése, a kisvállalatok számának növekedése ellenére, a város gazdasági életében továbbra is a kisiparé maradt a legfontosabb szerep. 1900-ban Régen 6552 lakosából 3504 személy tartozott iparos családhoz, a lakosság 53%-a. A kisiparosok száma ekkor 677 személy volt, az összes iparosok 97%-a.

Az első világháború után folytatódott Régen gazdasági fejlődése. A két világháború között a városban 5 fűrész- és fafeldolgozó, 4 bőr, 1 téglagyár, 1 cement, 1 szalámi, 1 túró és 1 szeszgyár működött. Ezek közül, Farkas Mendel szeszgyára, Schönauer Norbert, Toader Lungu, Mara József bőrgyárai, valamint Schwartz Mendel hengerműmalma és fűrészgyára volt a legjelentősebb.

A gazdasági felemelkedéssel járó jólét kihatott a város művelődési életére. Olvasóköri, fúvós- és vonószekerek, dalegyletek, színjátszó csoportok alakultak. A helységben espereskedett egy ideig Petru Maior román történész és nyelvész, a felvilágosodás, valamint az Erdélyi Iskola egyik jeles képviselője. Itt született Joseph Haltrich és Koós Ferenc, a 19. századi Régen két jeles személyisége. Joseph Haltrich (1822-1886), néprajzi és tudományos tevékenységével tűnt ki. Megírta a város történetét Zur Geschichte von Sächsisch-Regen

seit den letzten hundert Jahren címen. Koós Ferenc (1828-1905), református lelkész, pedagógus és közíró. „Életem és emlékeim. 1828-1890” című műve értékes adatokat tartalmaz Régen múltjára vonatkozólag. Rajtuk kívül a város kiemelkedő művelődéstörténeti személyiségei közé tartoznak: Abafáji Gyulai Pál (?-1592), Patriciu Barbu, Alexandru Ceusianu, Virgil Onitiu, Wilhelm Hellwig, Georg Keintzel, Gustav Adolf Kinn, Máncz János, Augustin Major, Ariton Popa, Rudolf Wagner Regeny és mások.

A város gazdasági fejlődése, a lakosság és a mesterségek szaporodása olyan oktatási intézmények szervezését igényelték, amelyek megfeleltek az elvárásoknak. Régebb a város lakói vallási felekezetek alapján létesítettek iskolákat. A település legrégebb latin nyelvű iskoláját a szászok létesítették 1483-ban. A Szászrégeni Ág. Ev. Algimnázium 1861-ben nyílt meg. 1944-ben megszűnt a német nyelvű algimnázium. Ezután német nyelven már csak általános osztályok működnek a jelenlegi Augustin Major I-VIII osztályos állami gimnáziumban. A legrégebb magyar nyelvű református iskola Magyarrégenben létesült 1725-ben. A szászrégeni római katolikus elemi iskola 1782-ben, míg a református iskola 1860-ban alakult. Az első román nyelvű régeni iskola 1782-ben létesült. A zsidó elemi iskola 1858-ban keletkezett. A szász gimnáziumon kívül 1918-ban magyar nyelvű, 1919-ben román nyelvű gimnázium nyílt. A második világháború után az elemi iskolákon kívül és az újjászervezett algimnáziumokon kívül, 1948-ban román és magyar nyelvű pedagógiai iskolák (tanítóképzők) létesültek. Ezek a pedagógiai iskolák az 1950-es évek közepén átalakultak elméleti líceumokká. A városban jelenleg két líceum, egy agráripari szakiskola, a radnótfáji negyedben egy I-IV osztályos, és hat I-VIII osztályos iskola működik, több párhuzamos osztállyal. 1953-ban a szellemi és testi fogyatékos gyermekek részére Abafáján speciális szakiskolát létesítettek. 1958-ban általános iskolai fokon zene- és képzőművészeti iskola létesült.

A második világháború után a városban több ipari vállalat, gyár létesült: Fafeldolgozó vállalat (S.C. Amis S.A.), Préseltlemező gyár (Pro Lemn), Hangszergyár (Hora S.A.), I.U.P.S. (S.C. I.R.U.M. S.A.), Republica (I. M. Republica), Sportfelszereléseket Gyártó Vállalat (Alpina S.A.), Sörgyár (Silva S.A.) stb. Ezen vállalatok egy része, a piactudaságra való áttéréssel korszerűtlenné vált. Átszervezésük, műszaki fejlesztésük, hatékonyságuk, versenyképességük fokozása halaszthatatlan szűkségszerűség.

A diktatúra megdöntése - 1989 decemberében - lehetővé tette a tulajdonviszonyok megváltoztatását, az állami tulajdon egy részének magánosítását, a demokratikus átalakulást, a többpártrendszer meghonosítását, az európai és euroatlanti szerkezetekbe való betagozóóást.

A gazdasági fejlődéssel, Abafájának és Radnótfájának Régenhez csatolásával (1956) gyarapodott lakóinak száma. Lakói számának növekedése, a gazdasági, társadalmi és kulturális életben betöltött szerepének eredményeként, Régen 1994 decemberében municípiumi rangú várossá vált.

Forrás: Bíró Donát